

Van Kleffens tekende in zijn dagboek aan dat de regering 'na een onbeduidende ministerraad' aan de gezant had geantwoord dat zij op zijn verzoek 'natuurlijk niet' kon ingaan, 'maar Amerikaanse Joden-organisaties vrij te willen laten om te doen wat zij wensen' ¹ – dat laatste element kwam intussen niet voor in het telegram dat na afloop van de kabinetsvergadering door van Kleffens naar Bern werd gezonden:

'De Nederlandse regering kan en wil zich met chantage niet inlaten, hoe groot haar sympathie voor betrokken Nederlanders ook is. Handel met de vijand kan zij, die zulks een ieder verboden heeft, zelf niet bedrijven. Pro memorie vermeld ik dat wij vereiste francs niet, herhaal: niet, bezitten en moeten verwachten het voor dit doel ook niet te zullen krijgen'² –

daarvoor was verlof nodig van de Britse autoriteiten.

In '48 terzake door de Enquêtecommissie verhoord, zei Gerbrandy: 'Ik was volkomen bereid om bij wijze van spreken voor iedere Joodse Nederlander 50 000 francs te geven, als hij daardoor vrij kon komen', en toen de voorzitter van de commissie vervolgens vroeg: 'U wilde het niet zelf doen langs officiële weg maar één of ander Joods comité kon dat gedaan krijgen?', antwoordde Gerbrandy: 'Precies.' 'Is dat nu gebeurd, getuige?' vroeg toen een van de leden van de commissie, waarop Gerbrandy's bescheid was: 'Dat weet ik verder niet.'³

Wij houden het voor mogelijk dat de regering inschakeling van Amerikaans-Joodse organisaties heeft bepleit bij het in '44 in Londen gevormde Comité van Nederlandse Joden – beter ware het in elk geval geweest indien zij ook de gezant te Bern zou hebben aangeraden, contact op te nemen met de vertegenwoordigers in Zwitserland van die organisaties. Hoe dat zij, de regering had eigen medewerking geweigerd.

De Enquêtecommissie heeft die weigering afgekeurd:

'Zij is van oordeel dat het op de weg der regering zou hebben gelegen om haar uiterste best te doen om landgenoten te vrijwaren voor het verschrikkelijke lot dat hun wachtte. Wanneer dit verkregen had kunnen worden door betalingen die, zij het langs indirecte weg, naar Duitsland gingen, zou de regering niet hebben mogen nalaten om dat middel te gebruiken.'⁴

Is dat niet, hoe menselijk ook, wat erg simpel gesteld? Wij wijzen er daarbij op dat zelfs Gans het midden november '*politisch und juridisch*

¹ Van Kleffens: 'Dagboek', 13 febr. 1945. ² *Enq.*, dl. VI a, p. 357. ³ *A.v.*, dl. VI c, p. 331. ⁴ *A.v.*, dl. VI a, p. 357.